

AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARNI O'QITISHDA TANQIDIY FIKRLASHNING AHAMIYATI.

Sadikova G.Sh

Toshkent Davlat agrar universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarga axborot kommunikatsion texnologiyalar fanini o'qitishda tanqidiy fikrlashning ahamiyati hamda bu qobiliyatni rivojlantirish uchun zarur metodlar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *tanqidiy, 4K, kritik, mulohaza, kognitiv, sun'iy intellekt, notanqidiy, intuitiv.*

XXI asr axborot texnologiyalar asri deb e'tirof etilgani barchamizga ma'lum. Axborot texnologiyalari mamlakatimizda ushbu asr boshidan bo'lmasada, oxirgi 5-8 yil davomida keskin sur'atlarda rivojlandi. Hozirgi kunda deyarli barcha sohaga axborot texnologiyalari integratsiya qilinmoqda. Biz odatda kompyuter dasturlari va axborot tizimlari yordamida boshqaruvni tashkil qilish, hisoblash hamda ma'lumotlarni saqlash amallarini avtomatlashtirishni tushinamiz. Lekin rivojlangan davlatlar inson bajaradigan ko'plab ishlarni sun'iy intellektga topshirmoqda. Axborot texnologiyalarini sohalarga joriy qilish o'zini oqlamoqda hamda vaqt va sarf-harajatni kamaytirmoqda. Axborotlashgan jamiyatda axborot texnologiyalarni o'qitish va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini hosil qilish muhim hisoblanadi. Axborot kommunikatsion texnologiyalarni o'qitishda aniq kognitiv bilimlardan tashqari qo'shimcha qobiliyatlarni, ya'ni 4K modelidagi tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, jamoa bilan ishlash va aloqa munosabatlarini rivojlantirish zamonaviy kadr tayyorlashga yordam beradi. Ushbu maqolada aynan tanqidiy fikrlashning ahamiyatiga e'tibor qaratamiz.

Tanqidiy fikrlash - bu bizga kelayotgan ma'lumotlarni, shuningdek, o'z fikrlarimiz va harakatlarimiz haqida tahlil qilish, baholash va tanqidiy fikrlash qobiliyatidir. Bu ta'limning muhim jihati bo'lib, odamlarga ongli qarorlar qabul qilish, dalillar va dalillarni tahlil qilish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ko'pchilik o'qituvchilar har qanday fikrlashdan ko'ra xotirani rivojlantirishni yuqoriroq qadrlaydilar, nazorat ishlari va imtihonlarda asosan talabalar xotirasi ko'lamini tekshiradilar. Lekin tanqidiy fikrlash tarafdorlari esa aqliy faoliyatning murakkabroq turlarini nazarda tutadi. O'quv jarayonini usiz amalga oshirib bo'lmaydigan «notanqidiy fikrlash» turlaridan yana biri –

murakkab g'oyalarni tushunish bilan bog'liq. Biologiya va matematika, tarix va adabiyot darslarida talabalar ba'zan o'qituvchining aytganlari yoki darslikda nima haqida yozilganligini tushunish uchun ancha «bosh qotiradilar». Tushunish, ayniqsa, agar o'quv materialini qiyin bo'lsa, murakkab aqliy jarayon bo'lib hisoblanadi. Masalan, talaba murakkab teoremani tushunish uchun bosh qotirmoqda. Albatta uning miyasida murakkab aqliy jarayonlar kechadi, lekin buni ham hozircha tanqidiy fikrlash deb bo'lmaydi. Biz o'zgarar fikrini tushunish ustida ishlar ekanmiz birinchi bosqichda bizning shaxsiy fikrlashimiz sust bo'ladi: bunda biz faqat bizgacha kimdir tomonidan yaratilganni idrok qilamiz xolos, tanqidiy fikrlash esa, yangi, tushunib bo'lingan g'oyalar tekshirilayotganda, baholanayotganda, rivojlantirilayotganda va qo'llanayotganda sodir bo'ladi. Dalillarni eslab qolish va g'oyalarni tushunish esa tanqidiy fikrlash uchun zarur bo'lgan dastlabki shartlar bo'lib hisoblanadi, lekin ular o'zaro yaxlitlikda ham tanqidiy fikrlashni anglatmaydilar. «Tanqidiy fikrlash» tushunchasiga mos kelmaydigan yana bir fikrlash turi bu – ijodiy yoki ichki his bilan (intuitiv) sezib fikrlashdir. Sportchi, rassom, musiqachilar miyasida ham murakkab fikrlash jarayoni sodir bo'ladi, lekin ular buni hatto sezmaydilar ham. U holda «tanqidiy fikrlash» nima? «Tanqidiy fikrlash» atamasidan pedagogik muhitda anchadan beri foydalanib kelinadi va turli pedagoglar buni xilma-xil tarzda tushunadilar.

Dayana Xalperi «Psixologiya kriticheskogo mishleniya» kitobida tanqidiy fikrlash «fikr yuritishning shunday ko'inishini anglatadiki, u vazminlik, mantiq va maqsadga yo'naltirilganlik bilan ajralib turadi»,- deb yozadi. Djeni Stil, Kert Meredis, Charlz Templarning «Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'qish va yozish» loyihasida quyidagicha ta'kidlanadi: «Odam tanqidiy fikrlar ekan, u yoki bu g'oyalar bilan tanishadi, ularni amalga oshirishdagi mumkin bo'lgan oqibatlarini ham e'tiborga oladi. Bunda odam bu g'oyalarni dastlab ma'lum darajadagi ishonchsizlik bilan idrok qiladi va qarama-qarshi nuqtai-nazarlar bilan taqqoslaydi. Ularni asoslash uchun qo'shimcha mulohazalar tizimidan foydalanadi va bular asosida o'z nuqtai-nazarini ishlab chiqadi».

Demak, tanqidiy fikrlay oaldigan kadr ma'lumotlar oqimidan kerakli ma'lumotlarni saralash, to'g'ri qarorlar qabul qilish hamda mulohaza qilish, oqibatlarni aniqlash qobiliyatiga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR:

1. Халперн Д. Психология критического мышления-СПБ.: Издательство «Питер», 2000.-512с.

2. Полушкин Д.П. EduScrum как средство формирования «4К» компетенций обучающихся// Синергия Наук. 2018.

3. Панов Н.А, Зайцева К.С Формирование компетенций «4К» обучающихся профессиональных образовательных организаций. Методические рекомендации. Санкт-Петербург 2021 г

4. Компетенции «4К»: формирование и оценка на уроке: Практические рекомендации / авт.-сост. М. А. Пинская, А. М. Михайлова. – М.: Корпорация «Российский учебник», 2019

5. D.U.Karshiyeva “O‘quvchilarda “4k” ko‘nikmalarini rivojlantirishga doir amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish metodiksi”- Nukus-2024, 32 bet.

6. G.Sadikova “Oliy ta'lim muassasalari talabalarida 4k model ko`nikmalarini rivojlantirishning dolzarbligi” O‘zbekiston milliy universiteti xabarlari, 2024, [1/2/1] issn 2181-7324.